

POST-MODERN GÜVENLİK

Sait YILMAZ*

Prof. Dr., Esenyurt Üniversitesi, Türkiye

ÖZET

Ortaçağ'ın feodalitesi, kralları, kaleleri ve din baskısından sonra şimdi devlet, aile, kapitalizm, üniversite, sosyal refah, özgürlük ve kurtuluşun yani 'modernite'nin de dönemi geçiyor. İkinci Dünya Savaşı sonrası oluşturulan uluslararası kurumlar ve güvenlik anlayışı çağımızın güvenlik ihtiyaçlarına gittikçe cevap veremez hale gelmektedir. Artık, ulusal ya da uluslararası her seviyede güvenliği geçmişin anlayış ve kurumları ile sağlama imkânı zayıflamaktadır. Hızla gelişmekte olan teknolojilerin neden olacağı ekonomik ve toplumsal dönüşümler, uluslararası düzenin de yeni bir çerçeveye yani devletsiz (sınırların olmadığı post-modern) sisteme geçmesini dikte ediyor. Yeni yaşam biçiminde ahlak, hukuk, çalışma, eğitim, sağlık, erkek-kadın, aşk, mutluluk ilişkilerinin yeri ne olacak? Halen prototipleri geliştirilmiş olan geleceğin dünyasının teknolojileri hayatımıza nasıl yön verecek? Bu gibi soruların yanında yeni dünya düzeninde güvenliği kim ve nasıl sağlayacak sorusu cevaplanmayı bekliyor. Bu çalışmada ulus-devlet düzeninden post-modern düzene geçişte yol haritası ve post-modern güvenliğin esasları hakkında öngörülerde bulunmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Modernite, Post-Modern, Post-Modern Güvenlik, Yeni Dünya Düzeni, Tek Dünya Hükümeti

ABSTRACT

Following the feudalism, kings, forts, and religious pressure of Middle Age, now we in transformation from modernity described by state, family, capitalism, university, social well-being, freedom and salvation. International institutions and security understanding, established at the Post-II. War World period, have progressively being not to respond to needs of contemporary world politics. Either at national or international level, it is no longer possible to ensure security with the past security approaches and institutions. Economic and societal transformations caused by fast developing technologies dictate a new international order with no state (or post-modern states with no borders). What will replace the relations of moral, legality, labor, health, male-female, love, and happiness in the new life form? How will the

future technologies currently in proto-type shape our life? In addition to those questions we have to answer the question of who and in what way will provide the security in the new world order. In this study, we will try to forecast a road map to transit from the nation-state to post-modern order and essentials of post-modern security.

Key Words: Modernity, Post-Modern, Post-Modern Security, New World Order, One World Government

1. GİRİŞ

Modern dönem devlet ve sınıf ilişkilerinin kökenleri Roma İmparatorluğu'nun çöküşünden sonraki birkaç yüzyıla kadar geri gider. Öncesinde feodal lordlar, mülkiyetlerini korumak ve halkı sömürmek için devlete ihtiyaç duymuyorlardı. Mülkiyet hakkı ile birlikte bağımsız tüccar sınıfı ortaya çıktı. Böylece ekonomik ağ içinde bağımsızlık arttı. Tüccarlık ve sanat, uygarlık içinde bağımsız konumlar edindiler. Bu dönemde, devletin sadece birkaç işlevi vardı; sınırları korumak, orduyu kontrol etmek ve bazı sorunları çözmek. Özel mülkiyet ve devlet ilişkisi askeri ağları tetikledi, büyük ve düzenli ordulara ihtiyaç duyuldu. O zamandan beri silahlanma yarışı devam ediyor ve sadece ordusu güçlü olan ülkeler hayatta kalabilir bugün de bu olgu uluslararası ilişkilerin gerçeğidir. Kapitalizm ve ulus-devletin birbirine ihtiyacı vardı ve bu da daha önceden var olan ideolojik ve askeri ağlara eklenildi. Böylece Weber'in 'devlet' tanımına gelindi; belirli bir coğrafi alanda asker ve polisi kontrol eden örgütlenme. Devlet genişledikçe onun düzenleyici rolü ve kapitalizm de genişledi. Bugünün pek çok işlevi olan büyük modern devletine gelecek olursak, devlet içinde yasama yanında pek çok kurum, planlama yapmak ve kaynakları dağıtmak için eklenmiştir.

21. yüzyılın temel zorluğu çağdaş küresel güvenlik problemlerin kapsamı, ölçeği ve doğası ile uyumlu kuramsal bir çerçeve yokluğudur. Güvenlik olgusuna yeni yaklaşımlar şimdiye kadar geleceğe ilişkin umut verici bir çerçeve sunamamışlardır. Westfalia döneminin ulus-devlet düzenin yeniden çağın şartlarına uydurulması ihtiyacı¹ üzerinde durulurken, büyük güçler uluslararası güvenlik sorunlarının çözümünde yorulmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya düzeninin temsilcisi olan uluslararası örgütler ise gittikçe daha fazla reform ihtiyacı içine

* Prof.Dr.Sait Yılmaz, Esenyurt Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler (İngilizce) öğretim üyesi, saityilmaz@esenyurt.edu.tr

¹ Henry Kissinger, *World Order*, Penguin Books, (2015).

girmişlerdir. 21. yüzyılın sürekli genişleyen gündemi ve derinleşen yapısı içinde çeşitlenen aktörleri yeni bir güvenlik yaklaşımını gerektirmektedir. Bu makalenin amacı; bu yüzyılın güvenlik sorunlarına yeni bir yaklaşım getireceği düşünülen 'Post-güvenlik' kavramı ve uygulaması ile ilgili öngörülerde bulunmaktır. Bu maksatla, önce Post-modern kavramı ve düzeni ile ilgili açıklamalarda bulunulacak, müteakiben yeni dünya düzenine geçişin muhtemel trendleri üzerinde durulacaktır. Son olarak, güvenlik ve güç kavramındaki değişimler, bölgeselleşme ve yeni güvenlik ihtiyaçları, zaman ve akıcılık faktörleri dikkate alınarak güvenikleştirme (securitization) için yeni bir yaklaşım olan "post-güvenlik" modeli ortaya konulacaktır.

2. POST-MODERN KAVRAMI VE POST-MODERN'İN DÜNYASI

Modernlik henüz tamamlanmamış bir projedir. Modernlik projesinden geriye atık bir toplum kalmıştır². Ancak, insanlığın en büyük yetilerinden birisi durduramayacağı şeyleri başlatabilme gücüdür. Bunlar savaşlar, devrimler ya da büyük felaketler gibi büyük yıkımların yol açtığı yeni ve büyük başlangıçlardır. Bu elde kalmış post'lar evreninde bir kara deliktir. Nitekim karamsarlığın, hüsranın yalnızlığın, parçalanmışlığın, kargaşanın, acının ve ölümlerin hüküm sürdüğü bu ortamda düşünürler distopyaya yönelmektedir. Çünkü yaşanan acıları, yıkıcı olayları, hayal kırıklıklarını gördükten sonra, insanları, vatandaşları ve toplumları uyarmak, ikaz etmek, eleştirmek gibi kaygılar taşımaktadırlar. Yapılan distopik çalışmalarda sunulan hayali toplum düzeninde genellikle birey/ana karakter ve sistem arasındaki çatışmadan bahsedilir. Bu çatışmada, güç dengesi, hegemonik söylem, epistemolojik üstünlük, manipülatif tutum gibi faktörler önem kazanmaktadır. Modern dünyayı çözmenin yolu olarak bilgi dünyasına ilişkin yeni bir bakış açısı geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bu da Post-Modernizm'in temelinde olan şeydir.

Post-Modern kavramı ilk defa 1930'larda ortaya çıktı. 1950 ve 60'larda Batıdaki kültürel gelişmeleri açıklamak için kullanıldı. 1970'lerin sonunda ise bir sosyal teori haline gelmeye başladı³. Sosyal bilimlerle ilgili olarak, Post-Modernizm, objektif bilimsel metoda da karşı çıkıyor, gerçeğin şartlara ve kültüre bağlı olarak değişebileceğini iddia ediyordu. Post-Modernite, ilk kez 1979 yılında yazdığı bir raporda Jean François Lyotard'ın gündeme getirdiği, sınırlarını çizdiği ve tanımladığı bir kavramdır⁴. Bu tanımlama, uzun yıllar boyunca tartışılmış

² Mesut Hazır & Talha Deveci, *Hayat Bir Distopyadır, Modernlikten Postmodernliğe Bir Ütopya-Distopya Dikotomisi İçinde Toplum*, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yıl: 20, Sayı: 80, Mart, Nisan, Mayıs 2017, 113.

³ Perry Anderson, *The Origins of Postmodernity* (London: Verso 1998);

⁴ Jean François Lyotard, *Postmodern Durum*, Çev.: İ.Birkan, Bilgesu Yayıncılık, (İstanbul, 2013), 16.

olsa da hemen her zaman temel alınmıştır. Lyotard, Modernist döneme ait büyük inançların, meta anlatıların ve büyük ütopyaların geçerliliğini yitirdiğini belirtir. Post-Modernizm'in ne olduğu hala çok tartışmalı bir konudur. Post-Modernite ve Post-Modernizm'in herkes tarafından kabul edilmiş tam bir tanımı da yoktur. İlginç olan Post-Modernizm, kullandığımız Modern yaklaşımın epistemolojik varsayımlarını ve metodolojik yöntemlerini reddeder⁵.

Post-Modern kurama göre üç tür dünyadan bahsediyoruz; geleneksel (Modern öncesi), Modern ve Post-Modern.

(1) Geleneksel toplumlarda birey, zaten kurulu olan ezeli bir kozmik düzenin içine düşüp, tüm rolleri verili halde bulur. Vakti geldikçe o rolleri sorgulamadan kuşanarak, bir uyum içinde yaşar ve ölür. Böyle bir toplumda dünyaya ve topluma dair bir ütopya yoktur. Genellikle dini evren tasvirlerine iliştilirilmiş ideal toplum örneklerine rastlanır⁶. Her şey ötelere ve atalar tarafından belirlenmiş ve yerli yerindedir. Kozmos ile iç içe bu birey ve toplumun 'iyi hayat' söylemine ihtiyacı yoktur. Zaten tanımlanmış bir iyi hayat yaşanıp gidecektir. Cennet, insan tarafından yaratılacak bir yer olmayıp, o ancak sürülecek erdemli bir hayatın ardından kazanılacak olandır. Din ile bilim veya din adamı ile bilim adamı ayrılmış değildir. Hayat ile ölüm bile ayrılmış değildir. Ölüm her yerdedir ve geliverendir. Hayali odak, Tanrı tarafından belirlenmiştir ve onu belirleyecek olan birey ya da toplum değildir. Özetle, geleneksel bir toplum ütopya üretmez ve bir ütopyayı gerçekleştirmek için dünyanın tümünü buna göre dizayn etmeye yeltenmez⁷. Tüm zamanlar için bir cennet yaratmak Tanrı'nın işidir ve ona cesaret etmek tanrılaşmayı gerektirir.

(2) Modern dünyanın 17. yüzyılda Avrupa'da ulus-devlet anlayışının ortaya çıkması ile başladığı kabul edilir. Modernite'nin temel unsurları tartışmalı olsa da genellikle; genellikle devlet olmayı, endüstriyel ekonomi, Kapitalizm ve sınıf sistemini kapsar. Kendi iddiasına göre, Modernite, ham halde bulunduğu, düzensiz, belirsiz bir kaos toplumunu işlemeye başlar. Çoklu ve heterojen olan varlık alanını kaos olarak tanımlayan modernlik, tasarımcı modernliktir. Modern toplum var olabilmek için kendi ötekisine ihtiyaç duyar ve şiddete dayalı kapsama ve dışlamalara başvurur. Modern'in ötekisi Post-Modern değil, geleneksel olandır, Post-Modern'i ise yok sayar.

(3) İnsanlık Modern öncesi ve Modern'den sonra şimdi Post-Modern döneme geçiş halindedir ve bu dönem radikal sosyal değişimlerle uzun vadede gelecektir. Önemli ekonomik ve

⁵ Pauline M. Rosenau, *Postmodernism and the Social Sciences: Insights, Inroads and Intrusions* Princeton University Press, (Princeton, 1992), 3.

⁶ Krishan Kumar, *Ütopyacılık*, Çev.:A.Somel, İmge Kitabevi, (Ankara, 2005), 57.

⁷ Charles Taylor, *Seküler Çağ*, Çev.:D.Körpe, İş Bankası Kültür Yayınları, (İstanbul, 2014), 41.

teknolojik değişimler, sosyal yapılar ve bireyler üzerinde etki etmektedir. Makro seviyede; sanayi dönemi siyasi ve ekonomik sistemleri parçalanmakta ve sermaye yoğun üretim, şehirleşmiş ulus-devletlerden bilgi yoğun, dağınmık ve küresel sistemlere doğru yeniden yapılanmaktadır. Yeni dönemin ana unsurları şunlardır;

- Sanayileşme sonrası; işgücü ve ekonomik değer arasındaki denge artık fabrika ürünü eşyalardan bilgi yoğun hizmet sektörüne doğru kaymaktadır. Bu dönem, aynı zamanda makine teknolojisinden entelektüel teknolojiye geçişi temsil etmektedir⁸.

- Post-Fordizm; Taylorcu idealden kaynaklanan kitlesel üretim modelinin kullanımını azalmakta, ürünler farklılaşmakta ve daha özel pazarlara girerken, işçiler üretim sürecine daha az katılmaktadır.

- Küreselleşme; sosyal, ekonomik ve bilgi alanındaki değişimler küresel ölçekte yaşanmakta, devlet; şirketler, eğitim ve sağlık kurumları gibi modern birimleri artık kontrol edememektedir.

Post-Modernizm, çoklu kimliklerin varlığına dikkat çekmektedir. Temel beş Post-modern tema şunlardır;

- Büyük anlatıların sonu; Post-Modernizm, modern'in toplum ve bilgi ile ilgili büyük, birleşik teorilerini reddeder. Onun yerine alternatif açıklamalar ve daha parça parça dünya görüşleri önerir. Modernizm'in doğrusal ve ilerici tarih gelişim anlayışı yerine, kırılmalı ve kaos içinde bir hikaye ortaya koyar.

- Mutlak gerçekleri aramaya son; Post-Modernizm objektif gerçeği reddeder ve onun yerine araştırmacının rolüne odaklanır. Gerçeği bulmak için gözlemlerden ziyade bilginin yaratılmasında sosyal ve dil yapılarını dikkate alan okumalara önem verir.

- Kayıp merkezler ve belirsiz kimlikler; Post-Modernizm, Modernizm'in en temel olgusu olan bireysel kimliğe farklı bakmaktadır. Post-Modernizm, kadın/erkek, insan/makine, yerel/küresel gibi zıt kutupların sosyal kimliğin yapılarını yeniden inşa etmede dikkate almayı savunur. Çağdaş toplumda teknolojik, sosyal ve ekonomik değişimler bu zıtlıkları etkilemektedir.

- Akıcı sınırlar; Modernistlerin katı kenarlı sınırları ortadan kalkmaktadır. Büyük anlatı seviyesinde, birbirine rakip Modernist yaklaşımlar (politik-ekonomi, teknolojik determinizm, sosyal inşacılık, Liberalizm & Marksizm) daha akıcı ve çok yüzlü açıklamalarla yer değiştirmektedir. Empirik seviyede; devletler, bölgeler, kültürler ve şirketler arasındaki sınırlar, ekonomik, teknolojik ve sosyal değişimin sonucu olarak daha bulanık hale gelmektedir.

⁸ Daniel Bell, *The Coming of Post-Industrial Society*, Basic Books, (New York, 1999), 34.

- Bilgi ekonomisi; ekonomistler ve kültürel teorisyenler, bilgi ekonomisinin ortaya çıktığı ve sanayi sonrası toplumlarda üretimin daha az kitlesel olduğu konusunda hemfikirdirler. Bu gelişmeler toplumun daha çok çözülmesinin bir göstergesi olarak, ağırlara dayanan hiyerarşik yapılardan ve interaktif kişisel medyadan, şirket sadakatine son vermeye ve otonom bilgi işçiliğinin artışına doğru bir trend getirmektedir.

2.1. POST-MODERN DÜNYADA ORDU VE İSTİHBARAT

Post-Modern konsept çerçevesi sanat, ticaret, toplumsal ilişkiler ve yönetim gibi pek çok sosyal alana uygulandı. Yakın zamanda ordu için de yapılan tartışmalar istihbarat teşkilatları için de faydalı bir bakış açısı ortaya koydu. Bilim adamları günümüzün Modern esaslı askeri kurumları üzerinden Post-Modern ordu için bir konsept üzerine çalıştılar, analizler yaptılar⁹. Soğuk Savaş'ın tek boyutlu analitik yapılanması yerine 1990 sonrasında yaşanan değişimleri esas alacak bir konsept dahilinde silahlı kuvvetlerin rolleri, görevleri ve yapısında değişiklikler yapılması düşünüldü. Söz konusu değişiklikler, artık çatışmalarda ulus-devletin rolünün azaldığı ve Batılı orduların kendi toplumlarından gittikçe daha marjinal hale geldiği bir döneme geldi. Bu adaptasyon için en çok askeri sosyologlar çalıştı ama başlangıçta aralarında çok az fikir birliği vardı. Çalışmalara katılan iki önemli bilim adamı orduyu muhafazakâr bir yapıda tutmakta yani Modernite'ye karşı değişimlere karşı gelmekte ısrar etmişti. Ancak, zamanla ordunun dikkat çekici bir şekilde Modern yapıdan, başlangıç seviyesinde de olsa daha farklı bir yapıya geçtiği görüldü¹⁰.

Batılı silahlı kuvvetler ile istihbarat teşkilatları arasındaki yakın tarihsel ve kurumsal ilişkilere bakarak, Post-Modern ordu üzerindeki tartışmalar istihbarat alanına kaydırıldı. Zaten iki yapıda modern, bürokratik devletin temsilcisi idi. Soğuk Savaş sonrası roller ve görevler askeri ve istihbarat kurumları için benzerdi. Ancak, istihbarat toplumu için tamamen orduya benzer bir bakış açısı ele alınamazdı. İki önemli fark vardı. Öncelikle iki kurumun ortaya çıkışı eş zamanlı değildi. Bugünün silahlı kuvvetleri, yüzyıllar öncesinden gelen bir kültürün göreceli bir evrimi idi. Modern Batı istihbaratı ise 20. Yüzyılın ortalarında doğmuştu. İkinci olarak, istihbaratın varlık nedeni bilgi/istihbarat üretimi olduğundan, Post-Modernizm'in tanımladığı trendlerden çok daha fazla etkilenecekti. Çünkü bu trendler bilginin doğası ve bilgiye yönelik faaliyetlerin kurumsallaşmasında köklü dönüşüm gerektirmekteydi.

⁹ Bernard Boëne, 'A Tribe among Tribes: Postmodern Militaries and Civil-Military Relations?', XIV th World Congress of the International Sociological Association, Montreal, 26 July – 1 Aug. 1998, 1.

¹⁰ Bradforth Booth and David R. Segal, 'Are Post-Cold War Militaries Postmodern?', XIVth World Congress of the International Sociological Association, Montreal, 26 July – 1 Aug. 1998, 2.

Modernite'nin, sıklıkla baskıcı mekanizmalara dönüşebilen katı rasyonalite ve teknolojik verimlilikle bağlantısı, bireyleri gözetim altında tutma özelliği ile ilişkilidir. 'Kartezyen perspektifçilik' olarak da tanımlanan bu modern vizyon, belli bir uzaklıkta durarak, dünyaya hükmetme yolundaki rasyonalist bir proje ile bağlantılıdır¹¹. Bu rasyonel vizyon, 'canlı olmayan mutlak göz' işlevi üstlenmektedir. Bu göz, kurumsal güçlerin (odalar, evler, fabrikalar, okullar, hastaneler gibi) farklı ortamlarda yaşayan tebaaları hakkında bilgi edinebilmelerine aracılık eden, modern çağda gelişen ve gittikçe büyüyen bir gözetleme biçimi olarak yorumlanmaktadır¹².

Günümüzde gözetleme; sosyal medya ve genelde internet üzerinden kişisel verilerin korunması tartışmalarının yoğunlaşmasının da gösterdiği gibi, tüm bireyleri kapsayacak şekilde genişlemiştir. Gündelik hayatın giderek daha fazla kayıt ve kontrol altına alınması mahremiyetin sonunu getirirken, polis devletinin somut ve belirli kontrolüne karşın sanal uzam ve dijital sistemler tarafından kontrol edilen Post-Modern dünyada denetim ve gözetleme gündelik hayatın bir parçası haline gelmiştir. Modernliğin yaratmaya çalıştığı disiplin toplumu, bireyleri sabit mekânlar içinde tutma mantığına dayanmakta iken, Post-Modern toplumda elektronik ve dijital denetim sistemleri egemen olmuştur.

Tıpkı devlet ve ordu gibi istihbarat yapıları da Modernite'nin bir ürünüdür hatta diğerlerine göre daha geç bir üründür. Modern dönemde devletler, bürokratik ulus devletler haline gelmiş, sanayileşmiş ve kitlesel savaş kabiliyetleri edinmiştir. Soğuk Savaş boyunca modern Batılı istihbarat toplumunu, bir garnizon devlet içinde küresel gözetleme kabiliyetine sahip daimi bir istihbarat bürokrasisi temsil ediyordu¹³. Bu istihbarat toplumu diğer modern devlet kurumları ve Kapitalist kurumların özelliklerini taşıyordu. Örneğin istihbarat üretimi bulunan çark konsepti, Fordist üretim modelinden alınmıştı. Çoğu istihbarat kurumlarının hiyerarşik ve bürokratik teşkilat yapıları, Weberyen bürokrasi modeline yakındı. İstihbarat toplumunun teşkilat ve faaliyetleri Soğuk Savaş'a özel jeopolitik ve teknik ihtiyaçlara göre düzenlemişti. Soğuk Savaş'ın istihbarat gayretlerine yön veren üç önemli özelliği vardı¹⁴;

- Algılanan tehdit daha çok ideolojikti ve ölçeği ile itibarı ile Sovyet hedefine yönelik süreç ve profesyonelliği öne çıkardı.

¹¹ Kevin Robbins, *İmaj ve Görmenin Kültür ve Politikası*, Çev.: N.Türkoğlu, Ayrıntı Yayınları, (İstanbul, 1999), 45.

¹² Jon Orr, *Sinema ve Modernlik*, Çev.:A. Bahçıvan, Ark Yayınları, (Ankara, 1997), 84.

¹³ Christopher Andrew, *Secret Service: The Making of the British Intelligence Community*, Heinemann Press, (London, 1985), 17.

¹⁴ Sait Yılmaz, *Post-Modern İstihbarat*, İlkim Ozan Yayınları, (Mersin, 2021), 218.

- Hedefin katı ve askeri doğası nedeni ile istihbarat gayretleri gizli ve uzmanlaşmış toplama yöntemleri ile teknik askeri, bilimsel ve ekonomik emarelere yöneltildi.

- Soğuk Savaş esnasında bazı sürprizler yaşansa da jeopolitik ortam öngörülebilirdi ve temel istihbarat görevi, SSCB'nin stratejik ve askeri varlıklarının izlenmesi ve öngörülebilirliğin belirli sınırlar içinde tutulması oldu.

Post-Modernizm'in çağdaş istihbarata olası katkılarını anlamak için şu şekilde bir özet yapabiliriz¹⁵;

- **Hedeflerin, rollerin ve görevlerin parçalanması**; İstihbaratın büyük anlatısı Sovyetlerin çökmesi ile birlikte sona erdi. Şimdi istihbarat toplumu; çoklu, üst üste ve sık sık birbirine zıt anlatıları anlamaya çalışıyor. Tıpkı Post-Modern edebiyat gibi bugüne kadar dışlanan ve marjinal kabul edilen sosyal grupların seslerini duymaya başladı. Böylece Post-Modern istihbarat, önceden marjinalize edilen hedefleri keşfetmeye başladı. Soğuk Savaş zamanında odak noktası SSCB'nin olduğu güvenlik ortamında görünen, yavaş ve doğrusal gelişmeler istihbarat toplumuna rahatlık sağlıyordu. Bugün ise istihbarat toplumu kaotik bir dünyada dinamik sistemlerin unsurlarının neden olduğu doğrusal olmayan gelişmeleri anlamak zorundadır.

- **Bulmacalar değil surlar**; Soğuk Savaş istihbaratı problemi tanımlar, aradığı gerçeği bilir ve buna göre istihbarat çalışmalarını yönlendirirdi. Çağdaş istihbarat ise aradığı gerçeği bilse bile tam olarak neyin peşinde olduğunu bilmemektedir.

- **Kimlik**; Soğuk Savaş döneminde istihbarat teşkilatı için kimin kime karşı olduğunu anlamak zor değildi. Bugün hükümetler, devlet dışı aktörler, çokuluslu şirketler istihbaratın üretildiği ve kullanıldığı yapılardır ve bu ağın aktörlerinin konumlarını belirlemek kolay değildir.

- **Akıcı sınırlar**; Batı istihbaratı uzun zaman önce UKUSA sinyal istihbaratı (Echelon) ile zaten küreselleşme yoluna girmişti. Ancak, gene de Soğuk Savaş zamanında ülkelerin açık ve geçirgen olmayan sınırları vardı. Çağdaş ortamda ise bu sınırlar akıcı ve geçirgen hale gelmektedir. Bir yandan bilgi ve istihbarat üreten yatay bilgi ağları, dikey devlet yapıları ile rekabet ederken, diğer yanda sınırlara sadakat ve istihbarat teşkilatı içinde profesyonel uzmanlık erimektedir. Gizli teknolojiler ve uzmanlık alanındaki işlerin gittikçe özel sektöre kayması ya da ticari teknoloji ve uzmanlıkların gittikçe daha çok istihbarat alanında da kullanılması bu dönüşümü getirdi.

¹⁵ Andrew Rathmell, *Towards Postmodern Intelligence*, Intelligence and National Security, (2002), 17:3, 97-98.

- **İstihbarat fabrikasının sonu;** İstihbarat üretimi klasik endüstriyel üretim konseptinin bir parçası idi. Bilgi ve haberleşme teknolojisi ve sosyal değişim ile hayata geçen bilgi ekonomisi, istihbarat işinin kapsamını da tıpkı ticaret, hükümet ve orduda olduğu gibi değiştirmektedir.

Post-Modern istihbaratçı, tutsak edici geçmişe ve büyük harflerle yazılan hiçbir gerçeğe bel bağlamadan yalnızca içinde bulunulan koşulları tarafsız olarak resmetmeyi dener. Böylece anlatılan ütopyalarla gerçeklerin ne kadar örtüştüğünü test eder. Gerçeğin daha iyi görülebilmesi için, alışlagelen tüm mantık kurgularından vazgeçer. Böylelikle tek bir doğrultuda hareket eden ve düşünen türden kopyaları çoğaltmaktan uzaklaşır. Geleneksel ilişkiler, tarih anlayışı, doğaya bakış ve dünya algısını tersine çevirir. Önüne set çekilen ahlaki ve vicdani değerleri serbest bırakır. Yalnızca düşmanın hedef gözetildiği bir nefret çarkının yerine, yeni bir bilgi sistemine, ayrışmanın, sınıflanmanın kusursuz olduğu bambaşka bir etik manzumesine geçiş yapar.

İstihbarat, olası geleceği öngörmek, tahmin etmek ve tanımlamak için alternatif yöntemler bulmamıza yardım eder. Tahmin ve trend analizi için, istihbarat analizcisi alternatif düşünce yapıları geliştirmelidir. Böylece istihbarat, sürekli değişim gerçeğinin izinden gidebilir¹⁶. Post-Modern teori, değişen ortam ve istihbaratın doğasını anlama ve tanımlamada farklı bakış açıları sağlamaktadır. Böylece yeni döneme adapte olmak için teşkilat, süreç ve uygulamada gerekli olan değişim trendlerini yakalayabiliriz. İstihbarat toplumu, siyasi ve kurumsal geleneklere karşın, bilimsel ve teknolojik devrimlerin tuzaklarından çok, “niyet” yolu ile değişim dalgalarına uyum sağlayacaktır¹⁷. Post-Modern analizci, bazen bürokratik ve kültürel engellere rağmen, istihbarat başarısızlıklarının temel nedeni olan alışılmış teşkilat yapısı ve süreçlerine meydan okuyabilmelidir. İstihbaratçı için kaotik dünya ortamının konsept bazında üç temel yansıması şunlardır¹⁸;

- **Anlayış (knowledge) endüstrisi konsepti;** istihbaratçı anlayış endüstrisinin asıl doğasını anlamalıdır. Dijital çağda, artık istihbarat fabrikası anlayışının sonunun geldiğinin ve değişen süreçler ve kültürel normların farkında olmalıdır.

- **Kayıp merkezler ve akıcı sınırlar;** Yeni istihbarat dünyasında kimlikler sürekli mutasyona uğrarken, istihbaratın müşterisinin kim olduğunun da tek bir cevabı yoktur. İstihbarat ortamı gibi teşkilat yapısı ve kişiler de sürekli değişim içinde ve muğlak bir görünümde. Soğuk

¹⁶ Douglas H. Dearth, ‘New Directions for Intelligence’ in Douglas H. Dearth and Royal Thomas Goodden Strategic Intelligence: Theory and Application, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, (Washington DC, 1995), (note 5), 385–400.

¹⁷ Charles Leadbeater, *Living on Thin Air*, Viking, (London, 1999), viii.

¹⁸ Yılmaz, a.g.e., (2021), 219.

Savaş modelinde istihbaratçılar için kimlikler birbirine sıkıca bağlı ve öne çıkan şahsiyetler belirgindi. Bugün, yatay entegrasyon artık daha çok tercih ediliyor. Konusu ve kaynağı ne olursa olsun bilgiye olduğu yerde ulaşılmaya çalışılmaktadır.

- **Değişim gerçeğinin kabul edilmesi;** sürekli değişim dinamik, dikey olmayan ve hızlanan bir trend içindedir. Bu, istihbaratın siyasi, toplumsal, teknoloji ve ekonomi gibi tüm alanlarına yansımıştır. Analiz etmekten ziyade bu yansımaları anlamak, Post-Modern gelişmeleri takip etmenin en zor yanıdır. Post-Modern istihbarat sürecinde değişimlerden özellikle toplama, değerlendirme ve tahmin işlevleri etkilenmektedir.

Post-Modern istihbaratın zor yanı çare bulmaktan öte tanımlamak için uygun vasıtalar bulmaktır. Bu zorluğun üç temel nedeni vardır. Öncelikle Post-Modern teori kendi içindeki unsurları ile uyumlu bir çerçeve değildir. Post-Modern çerçeve tam olarak çizilmedikçe uygulamada durumu anlamadan ziyade kafa karışıklığı yaratabilir. Diğer yandan, Post-Modern düşünce, kısa dönemli jeopolitik değişimlerden ziyade uzun dönemli toplumsal dönüşümlere odaklanmıştır. Bu yüzden, daha çok tarihsel süreç içinde jenerik sosyal güçlerin neden olduğu belirli olayların geniş yansımalarını açıklamaya yöneliktir. Bunu yaparken de, Modernden Post-Modern'e doğru, uzun bir geçiş dönemini temel edinir. İstihbaratçı bu tarihsel değişimler içinde kendisi için gerekli olanları ve olmayanları dikkatlice ayırt etmek zorundadır.

Son olarak, bugünkü devlet yapıları, ordular ve istihbarat teşkilatları Modern dönemin büyük anlatılarına göre bir hiyerarşi içinde olduğundan; Post-Modern istihbarat, çağdaş dönemin toplumsal, siyasi, ekonomik ve teknolojik değişimlerinin keskin uçları içinde işlev gördüğünün farkında olmalıdır. Bu çelişkiler, çağdaş istihbaratın karşılaştığı zorlukları anlamamıza ve reform ihtiyaçlarına da yardım edecektir. Bu çelişkileri anlamak, Post-Modern istihbaratın çalışma konseptinin şekillenmesine de yardım edecektir. Eğer Post-Modern istihbaratın çerçevesi dikkatli bir şekilde çizilirse, istihbaratın geleceğine çare bulacak formülleri oluşturmamız ve çağdaş istihbaratı etkileyen değişimlere adapte olmamız mümkün olacaktır. Özetle şimdi Post-Modern yaklaşımın fayda ve zorluklarının analiz edilerek, Post-Modern istihbarata düşünce ve teşkilat konusunda olabilecek yansımalarını ortaya koyma zamanıdır.

3. POST (MODERN)-GÜVENLİK

21. Yüzyıl'ın ilk çeyreğinde, ulus-devlet ve güç mücadelesi merkezde kalmakla birlikte güvenliğin ve güvensizliğin daha geniş bir çerçevesi ortaya çıktı. Kötülerin küresel düzeyde iyiler kadar hızlı hareket etmesi, iş çevreleri ve hükümet dışı kuruluşlar gibi yeni aktörlerin

etkinliğinin artması, güvenlik alanında yeni kurallar ve düzenlemelere olan ihtiyaç şeklinde belirlenebilir¹⁹. Devlet içi ve devletlerarası ilişkilerdeki yetersizlikler yeni bir güvenlik anlayışını gerektirmektedir. Önümüzdeki 25 yıl içinde devletlerin ve sınırların en azından bugünkü gibi olmadığı post-modern bir dünyada ülkeler üstü kuruluşlara ve küresel bir güvenlik sistemine ihtiyaç olacaktır. Daha açıkçası bu yeni dünyada güvenliğin ana aktörü devlet değil, devlet-üstü yapılar olacaktır. Güvenlik küresel bir mesele olarak, tek bir merkezden yönetilecek kurallar çerçevesinde küresel çözümlerle “akıcı” bir şekilde sağlanacaktır. Post (Modern)-güvenlik, kendine has bir küresel teşkilat ve görev tanımı içinde sorunlara önceden hazırlanmış kriz yönetim prensipleri çerçevesinde standart çözümler sağlayacaktır.

Dijital çağın tekno-kapitalist liberal ideolojisi, modern bilgi ve iktidar kodunu yeniden üretmekte, böylelikle devlet, aile, evlilik, okul gibi modern kurumların güvenirliliği ve geçerliliğini sorgulamaktadır²⁰. Bu kurgular diğer yandan sömürü ve kuvvet tekeli gibi tarihi güç mekanizmalarını da gözden geçirecektir. Dijitalin nasıl bir mantıkla işlediği ve bu mantığın bireysel ve kolektif varoluşumuz üzerindeki etkilerini farklı perspektiflerden yorumlamak, dijital etrafında kapsamlı yeni bir toplumsal sistem kurabilmek gereklidir²¹. Dünya saati olmadan yaşamın nasıl olacağı, insan yapımı saatlere tabi dünyayı değiştirmeye yönelik bir proje olarak, hayatın karmaşıklığını giderecek alternatif yaşam tarzları tasarlıyor. Zamanı saatlerin dışında söyleme, doğal saatler ile yaşayarak gündelik hayatın boğucu temposundan kurtulma, böylece saati prangaya vurma hedefleniyor²². Olağan zamanın dışında bir yer; Saatsiz Devlet’te yaşayacağız.

Tablo 1: Çağdaş Güvenlik Sorunları

Konvansiyonel	Düzensiz
Uluslararası Silah Ticareti	Terörle Mücadele
Nükleer Silahların Yayılması	Ayaklanmaları Önleme
Barış Operasyonları	Özel Güvenlik
Koruma Sorumluluğu	Uluslaşan Organize Suçlar
Enerji Güvenliği	Nüfus Hareketleri

¹⁹ Gregory F. Treverton, *Emerging Threats to National Security*, Testimony Rand Corporation, (Arlington, 2005), 9-11.

²⁰ Ebru Yetişkin, *Bir Başka Tasarım: Gelecek Endüstrisi ve Parataktik Tasarım Kurgular*, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Dijital Çağ, Yıl: 21, Sayı: 86, Eylül-Ekim 2018, 219.

²¹ Necati Erbil Ertürk, *Dijital ve Varoluş: Dijitalin Soykütüğüne Doğru*, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Dijital Çağ, Yıl: 21, Sayı: 86, Eylül-Ekim 2018, 171.

²² Oto, a.g.e., (2018), 84-85.

Kaynak: Paul D. Williams (Edt.), *Security Studies: An Introduction*, Routledge, (2012), pp.211.

Bugünün yapay zeka/süper zeka çalışmaları, Sanayi 4.0 konusunda yapılan atılımlar, günümüz makinelerinin akılları konusunda yeni düşünce biçimlerinin gündeme gelmesine yol açabilir. Muhtemelen yeni kuşak bir insan modeline geçiş aşamasındayız. Bu geçiş insanın kimliği, sosyal etkileşimleri yanında literatür ve eğitimden, iş ve sağlığa yaşam tarzında da kökten değişimlerin habercisi olabilir. Dijital ortam çevrimiçi bir dünyada tüm insanları birbirine daha yakından irtibatlayabilir. Bu dünya, akıllara aşırı iletişimin getirdiği anonimlik, büyük gürültü, post-panoptizm (yeni gözetleme biçimleri, büyük göz) gibi dijital gelişmeler yanında video kaydeden protez göz, saatte 40 km. hızla koşan biyonik bacak, drone ile pizza teslimatı, sağlığınızın uzaktan kontrolü (vücut ısısı, kan şekeri, kalp atışları vb.) gibi yeni teknolojilerle insan hayatını temelden değiştirebilir²³. Beden, insan-makine ve tekniğin birbirine eklemlenme ve dönüşme durumu kapitalizm kadar modern politika ve temsili demokrasi için de bir kriz kaynağıdır. Teknoloji aynı zamanda mutlak hükmedeni ve çaresiz hüküm altına alınanı, devletin egemenliğini ve vatandaşlığı da etkileyerek bir kriz konusu haline gelmektedir.

Modernizm aslında insan ile insan olmayan arasındaki asimetriye dayanmıştı; şeyler, nesnelere, hayvanlar ve dahi Tanrı bir yana insan bir yana²⁴. Şimdi, yeryüzünün gövdesini kılcal damarlar gibi saran dijital ağlar, bireylerin ve toplumların hayatını her alanda büyük değişimlere, dönüşümlere uğratmaya başlıyor. Dijital çağda asıl soru şuradadır; insan, insan kalmakta ısrar edecek mi? İnsan-sonrasından bahsetmek böyle bir ısrarın göstergesidir. İnsan çağı artık geçip gitmiştir²⁵. Buna tanrı-insan, ölümsüz insan da dâhildir. İnsan; oluşa katılmayı, ağa bağlanmayı, şeylerle etkileşime girmeyi yani 'olmayı' seçecek.

Bilim insanları insan ömrünü uzatmanın ötesinde bir gün ahiret yolculuğunu ortadan kaldırmaya çabalyorlar. Sırada İnsan 2.0, 3.0 ve nihayet ölümsüz insan 4.0 var.

- **İnsan 2.0: Çipli İnsan;** 2025'de bilgisayarlar insan bedenine enjekte edilecek, beyin ile temas sağlanarak hiçbir şeyi unutmayacağız. 2030'larda radyasyonsuz telefonlar başın içine yerleştirilecek, sesli iletişim kalkacak. Bulut sistemi ile birlikte internet, sağlayıcılar, bilgi bankaları yani tüm bilgisayarlar ilave yazılım, hafıza ve işlem gücü ile birbirine bağlanmaktadır. Oluşan bu gezegen sinir sistemi dünya aklını entegre etmektedir. Haberleşme ve bilgisayarlardaki gelişmeler, insanlar arasındaki ortak düşünce ve duyguları geliştirerek,

²³ Cem Oto, *Teknik, Zaman, Politika*, Doğu Batı, Dijital Çağ, Yıl: 21, Sayı: 86, Eylül-Ekim 2018, 82.

²⁴ Ömer Karadağ, *Tekno Ütopist, Tekno-Pesimist Senaryolara A-Modern Alternatifler*, Doğu Batı, Dijital Çağ, Yıl: 21, Sayı: 86, Eylül-Ekim 2018, 82.

²⁴ Oto, a.g.e., (2018), 175.

²⁵ Nil Göksel, Gelen, Dijital Çağ, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yıl: 21, Sayı: 86, Eylül-Ekim 2018, 141.

oluşturacağı yeni değerler ve normlar ile küresel bir akıl oluşturacak. Küresel akıl ile Batının size dayattığı hikâyenin öngördüğü sistem ve hayat tarzına rıza göstermeye ikna olacaksınız.

- **İnsan 3.0: Makine-İnsan;** Yaşam ve sağlık dijitalleşecek. Yapay hayat formu ile sağlığınız, enerjiniz, çevre ile etkileşiminiz kontrol altında olacak. Biyonic kulaklardan sonra dişlerin de kendini yenileme imkânının ortaya çıkması ile dişçiler işsiz kalacak, 2030'larda kök hücrelerden organlar yapılacaktır²⁶. 2045 yılına kadar sağlık alanında bazı kanser türlerine karşı yeni tedavi yöntemleri, daha gelişmiş hastalık teşhis teknikleri, yapay organlar, beyinden kontrol edilebilen takma kol ve bacaklar gibi gelişmeler beklenmektedir. 2050'lere doğru engellilerin kayıp organlarının yeniden büyümesi sağlanacak. İnsanın ortalama yaşam süresi 2070'lerde 110 yıla çıkacak, hücre büyüklüğündeki bilgisayarlar insan vücuduna yerleştirilmeye başlanacaktır²⁷. Yalnız yaşayanlar için sosyal robotlar geliştirilecek, sanal arkadaşımız olacak, benzer şekilde yapay zekâya sahip ve kendi yüzü ve sesi olan, sesi tanıyabilen (avatar) robotlar 2040'lardan sonra daha çok alet insan vücuduna yerleştirilerek, gelecekte insan-makine karışımı yeni bir insan türü (İnsan 3.0) ortaya çıkacaktır. 2045'de sanal ve gerçek yaşam arasında bir fark kalmayacaktır.

- **İnsan 4.0: Ölümsüz İnsan;** 2095'lerde insan-robot melezi yapılar uzak galaksileri keşfe gidecek, dijital yaşam ölümsüzlüğü getirecektir²⁸. 2150'de insanımsılar ortalama 584 yıl, 2275'de ise 800 yıl yaşayacaktır. Gezegenler arası insan türleri ortaya çıkacaktır, daha ileride ölümsüzlüğe gidilecektir.

Bu artık dönüşüm ve değişim yaşamıdır. Bütün bunlar insanların sosyal yaşamı ve ilişkilerinde devrimsel değişimlere gerektirecektir. İnsan 3.0 ile yaşanan geçiş döneminde Siborg Mühendisliği önemli rol oynayacaktır.

SONUÇ

Şimdi yeni bir çağın başındayız ve Batının üstünlüğü sona ererken, gelecek konusunda tahminler yapılıyor. Tüm uygarlık değerlerinin ve toplumsal yapının yerle bir olacağı dönemin yani sonun başlangıcındayız. Şimdilik bize düşen 2045'e kadar olan döneme iyi çalışmak; ulus-devlet yapılarımızı korurken, eşitsizlikleri gidermek, halkın refahını artırmak; sadece ülke çıkarlarına dayalı politikaların yanında küresel ısınma, terörizm gibi küresel tehditlere karşı

²⁶ Paul Kennedy: *Yirmibirinci Yüzyıla Hazırlanırken*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Çev.F.Üçcan, (Ankara, 1999), 81-120.

²⁷ Richard Watson, *50 Ideas You Really Need To Know*, Quercus Book, (London, 2014), 20.

²⁸ James E. McClellan III ve Harold Dor, *Dünya Tarihinde Bilim ve Teknoloji*, Akılçelen Kitaplar, 3. Baskı, Çeviren: Haydar Yalçın, (Ankara, 2013),s.398.

evrensel çıkarları da koruyacak bir anlayış birliği ile küresel yönetimi kuvvetlendirmek, böylece; geleceğin savaşlarını önlerken, kaynakların daha çok savunma dışı güvenlik konularına harcanmasını sağlamak ve bu alanlarda uluslararası işbirliğini artırmaktır. Sadece küresel güç eliti ile mücadele etmek yetmez. 2045'e kadar olan dönemde, uluslararası düzenin kurallarını, kapitalizme ve moderniteye alternatif bir sistemi kurgulayarak yeniden yazmalıyız. Bu yüzden, siyasi yetkilerin sınırlanması, zenginliğin daha eşit dağıtılması, devlet yetkileri ve gelirlerinin nasıl kullanılacağı ile ilgili yeni bir sosyal sözleşmeye, yeni bir devlet anlayışına ihtiyaç var.

III. Dünya Savaşı'ndan sonra yani 2050 sonrasında muhtemelen teknoloji ağırlıklı bir dünyada yaşayacağız. İnsanlar beyinlerine yerleştirilen çipler vasıtasıyla, küresel bir kontrol mekanizmasına bağlanacak, düşüncelerimiz okunacak. Gelişmiş robotlar hayatımızın doğal bir parçası ve özel asistanımız olacak. Okula ve işe gitmek kavramı kalkacak, bütün bunlar teknolojinin yardımı ile mekân ve zaman kavramı olmadan yerine getirilecek. Dünya düzeni, ekonomi, toplum, aile için olduğu kadar insanoğlunun yeni yaşam biçimi için de bir Rönesans dönemine başlamak zorundayız. Adalet, eşitlik ve özgürlük temelli bir dünya düzeni için yeni bir evrensel toplum sözleşmesine ihtiyacımız var. Gerçek bir siyaset ve hukuk düzeni için demokrasinin sorunlarını çözmeli, zorlama ve şiddet yöntem ve araçlarına başvurulmasının önlemeliyiz. 2070 yılında insanlığın vereceği en önemli karar, insan olarak kalıp-kalmamaya karar vermek olacaktır.

İnsanlık tarihin geldiği eşik sonraki adımın ne olması gerektiğine karar vermektir. Dünya, nereye gittiklerini bilenlere aittir. İnsanlar, dünyaya sonsuz olasılıklar içeren bir yer olarak bakmayı hala öğrenememiştir. Keşifler çağının henüz daha en başındayız. Şimdi yeni kuşak bir insan modeline geçiş aşamasındayız. Bu geçiş; 2150 sonrası için insanın kimliği, sosyal etkileşimleri yanında literatür ve eğitimden, iş ve sağlığa yaşam tarzında da kökten değişimlerin habercisi olabilir. Bu dünya, akıllara aşırı iletişimin getirdiği anonimlik, yapay zeka ile kontrol edilen devasa ve sofistik ağlar, post-panoptizm (yeni gözetleme biçimleri, büyük göz) gibi dijital gelişmeler yanında video kaydeden protez göz, saatte 40 km. hızla koşan biyonic bacak, drone ile pizza teslimatı, sağlığımızın uzaktan kontrolü (vücut ısısı, kan şekeri, kalp atışları vb.) gibi yeni teknolojilerle insan hayatını temelden değiştirebilir²⁹.

Alternatif gelecek arayışı, sosyal teorilerden istifade edecek, ütopya-distopya ilişkileri ile Post-Modern anlayışın merkezindedir. Modern dünyanın sonu gelmekte, onun temel birimleri olan

²⁹ Oto, a.g.e., (2018), 82.

devlet, Kapitalizm ve sanayileşme derin kriz içindedir. Sonuç, modern sonrası atık toplum ve ütopyaların sonu ya da distopya dünyasıdır. İçinde yaşadığımız dünya tam anlamı ile distopik bir ortamdır. Bu da -Ne için mücadele edilecek? sorusunu ortaya çıkarmaktadır. Beklenecek bir ütopyanın kalmadığı yerde, bundan sonrası hep distopyadır. Distopyalar, ütopyaların tersine bugünü değil, yarını anlatır, aslında bir alarm niteliği taşırlar. Bu yüzden, Modern dünyanın olumsuzluklarından arınmak ve geleceği yeniden yazmak için Post-Modern istihbaratçılara ve sosyal bilimcilere büyük iş düşüyor.

KAYNAKÇA

ANDERSON, Perry, *The Origins of Postmodernity* (London: Verso 1998).

ANDREW, Christopher, *Secret Service: The Making of the British Intelligence Community*, Heinemann Press, (London, 1985).

BELL, Daniel, *The Coming of Post-Industrial Society*, Basic Books, (New York, 1999).

BOENE, Bernard, 'A Tribe among Tribes: Postmodern Militaries and Civil-Military Relations?', XIV th World Congress of the International Sociological Association, Montreal, 26 July – 1 Aug. 1998.

BOOTH, Bradforth & David R. Segal, 'Are Post-Cold War Militaries Postmodern?', XIVth World Congress of the International Sociological Association, Montreal, 26 July – 1 Aug. 1998.

BRZEZINSKI, Zbigniew, *Between Two Ages: America's Role in the Technetronic Era*, Praeger, (1982), 211.

BUZAN, Barry & Ole Waever, *Regions and Powers The Structure of International Security*, Cambridge University Press, (Cambridge, 2006).

DEARTH, Douglas H., 'New Directions for Intelligence' in Douglas H. Dearth and Royal Thomas Goodden Strategic Intelligence: Theory and Application, U.S. Army War College, Carlisle Barracks, (Washington DC, 1995), (note 5).

ERTÜRK, Necati Erbil, *Dijital ve Varoluş: Dijitalin Soykütüğüne Doğru*, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Dijital Çağ, Yıl: 21, Sayı: 86, Eylül-Ekim 2018.

GÖKSEL, Nil, Gelen, *Dijital Çağ*, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yıl: 21, Sayı: 86, Eylül-Ekim 2018.

GRIFFIN, Des, *Fourth Reich of the Rich*, Emissary Publications, (1994).

HAZIR, Mesut & Talha Deveci, *Hayat Bir Distopyadır, Modernlikten Postmodernliğe Bir Ütopya-Distopya Dikotomisi İçinde Toplum*, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Yıl: 20, Sayı: 80, Mart, Nisan, Mayıs 2017.

KARADAĞ, Ömer, *Tekno Ütopist, Tekno-Pesimist Senaryolara A-Modern Alternatifler*, Doğu Batı, Dijital Çağ, Yıl: 21, Sayı: 86, Eylül-Ekim 2018.

KENNEDY, Paul, *Yirmibirinci Yüzyıla Hazırlanırken*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Çev.F.Üççan, (Ankara, 1999).

KISSINGER, Henry, *World Order*, Penguin Books, (2015).

KRUCK, Rittberger, Bernard Zangl, Andreas Kruck, *International Organization*, 2nd Ed., Palgrave Macmillan, (New York, 2012).

KUMAR, Krishan, *Ütopyacılık*, Çev.:A.Somel, İmge Kitabevi, (Ankara, 2005).

LEADBATHER, Charles, *Living on Thin Air*, Viking, (London, 1999).

LYOTARD, Jean François, *Postmodern Durum*, Çev.: İ.Birkan, Bilgesu Yayıncılık, (İstanbul, 2013).

MARTIN, Glen T., *The Power of World Government: The New Holistic Paradigm Embedded in the Earth Constitution*, Radford University, (January 1, 2013).

MCCLELLAN III, James E. & Harold Dor, *Dünya Tarihinde Bilim ve Teknoloji*, Akılçelen Kitaplar, 3. Baskı, Çeviren: Haydar Yalçın, (Ankara, 2013).

ORR, Jon, *Sinema ve Modernlik*, Çev.:A. Bahçıvan, Ark Yayınları, (Ankara, 1997).

OTO, Cem, *Teknik, Zaman, Politika*, Doğu Batı, Dijital Çağ, Yıl: 21, Sayı: 86, Eylül-Ekim 2018.

RATHMELL, Andrew, *Towards Postmodern Intelligence*, Intelligence and National Security, (2002), 17:3.

ROBBINS, Kevin, *İmaj ve Görmenin Kültür ve Politikası*, Çev.: N.Türkoğlu, Ayrıntı Yayınları, (İstanbul, 1999).

ROSENAU, Pauline M., *Postmodernism and the Social Sciences: Insights, Inroads and Intrusions* Princeton University Press, (Princeton, 1992).

TAYLOR, Charles, *Seküler Çağ*, Çev.:D.Körpe, İş Bankası Kültür Yayınları, (İstanbul, 2014).

The Rockefeller Foundation and Global Business Network, *Scenarios for the Future of Technology and International Development*, (May 2010).

<https://www.nommeraadio.ee/meedia/pdf/RRS/Rockefeller%20Foundation.pdf>

TREVERTON, Gregory F., *Emerging Threats to National Security*, Testimony Rand Corporation, (Arlington, 2005).

TURNA, Burak, *Mahir Kaynak ile Yeni Dünya'nın Savaşı*, Esquire, (Ocak 6, 2010).

WATSON, Richard, *50 Ideas You Really Need To Know*, Quercus Book, (London, 2014).

WILLIAMS, Paul D. (Edt.), *Security Studies: An Introduction*, Routledge, (2012).

YACOUB, Amir R., *A World Government: A Critical Look Into the Present, To Foresee The Future*, New York University of Journal International Law and Politics, 50(4), (2018).

YETİŞKİN, Ebru, *Bir Başka Tasarım: Gelecek Endüstrisi ve Parataktik Tasarım Kurgular*, Doğu Batı Düşünce Dergisi, Dijital Çağ, Yıl: 21, Sayı: 86, Eylül-Ekim 2018.

YILMAZ, Sait, *Karanlık Gündem*, academia.edu.tr, (Mayıs 2020).

YILMAZ, Sait, *Post-Modern İstihbarat*, İlkim Ozan Yayınları, (Mersin, 2021).

YILMAZ, Sait, *Uluslararası Güvenlik Teori, Pratik ve Gelecek*, Kaynak Yayınları, (İstanbul, 2017).